

SZÜKSÉGLETEK ÉS A JOGI SZABÁLYOZÓK - AVAGY FÓKUSZBAN A CIGÁNY NEMZETISÉGI OKTATÁS

Dr. Orsós Anna

Pécsi Tudományegyetem

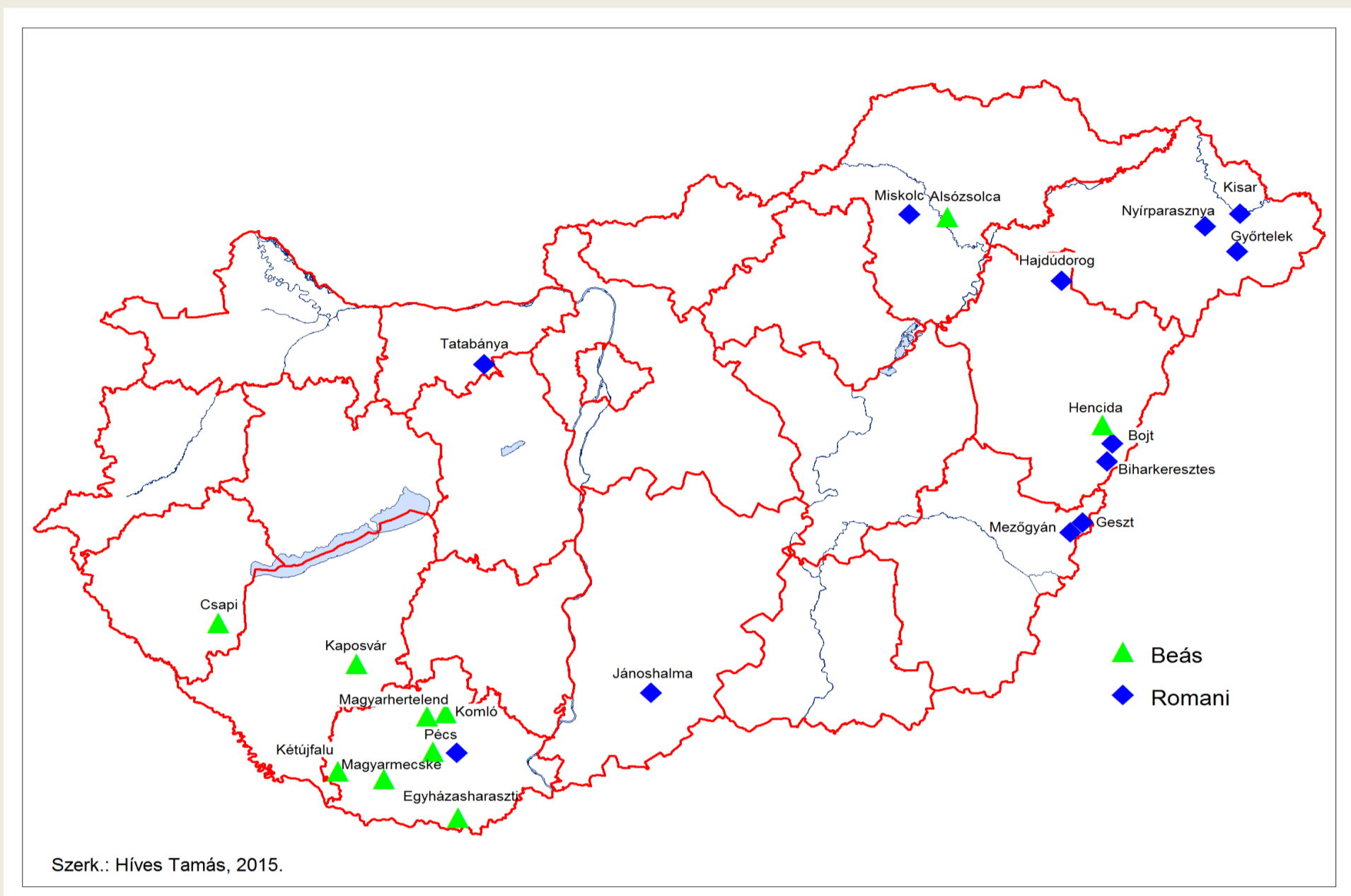
Bevezetés

A poszter a magyarországi cigány/roma tanulókat érintő nemzetiségi programot és annak történetiségét helyezi fókuszba, azt a programot, amely a köznevelés-közoktatás talán egyik legvitatottabb időszakát éli.

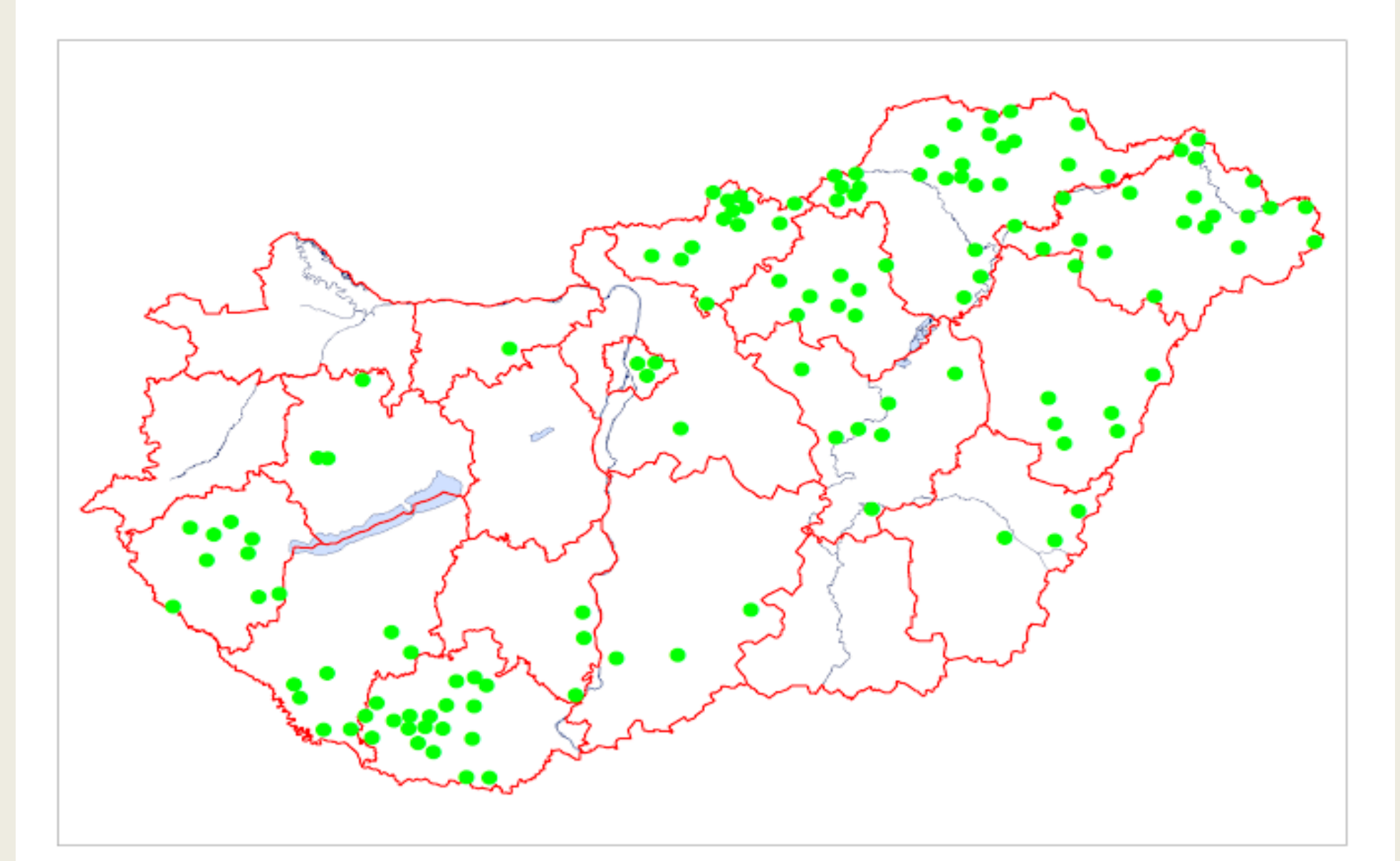
Az előrehaladott asszimiláció miatt a nemzetiségi oktatáshoz való jog érvényesülése kiemelt jelentőségű, mondhatni: nemzetiségi létkérdés. A jog, hogy nemzetiségi program szervezhető az esélyegyenlőség elve miatt különösen fontos, még akkor is, ha önmagában kötelező erővel nem bír. A folyamatok elemzése alapján látható, hogy hazánkban a nemzetiségi oktatás programja az „iskolamentési stratégiák” meghatározó elemévé válik. Ugyanakkor a cigány nemzetiségi oktatás a spontán módon létrejött szegregáció „legalizálására” is alkalmas, miközben ahol cigány nemzetiségi oktatást folytatnak, ott jellemzően rendkívül alacsony az oktatás minősége. A cigány tanulók gyakran nem jutnak hozzá a jó minőségű pedagógiai szolgáltatásokhoz, ami ugyan nem direkt módon, de többé-kevésbé jellemző összefüggésben van a cigány nemzetiségi oktatással is.

A hazai cigány/roma nemzetiségi oktatás „tantárgyasult” formáinak bemutatásán túl, a tanulmány ismerteti azt a közismereti tankönyvekre kiterjedő vizsgálatot is, amely arra keresi a választ, hogy ezekben a tankönyvekben milyen mértékben jelennek meg a multikulturális tartalmak, van-e hatásuk a tanulók attitűdfőmálására, jelenítenek-e meg sztereotípiákat és egyáltalán milyen érzeteket keltenek a tanulóknál a cigányokkal szemben.

1. térkép. Beás és/ vagy romani nyelvkutatást folytató intézmények (Szerk. Híves Tamás, 2015)

2. térkép. Cigány/roma népismeretét folytató intézmények (Szerk. Híves Tamás, 2015)

Kutatói kérdések

Mennyire változott a közoktatási intézmények száma, ill. motivációja a nemzetiségi nyelv- és népismeret tantárgyak bevezetésére miután a normatív támogatást a jelenben a feladatfinanszírozás váltotta fel.

Azok az intézmények, amelyek felvállalták a cigány/roma nemzetiségi oktatás bevezetését, a szülői igényeken túl, milyen motiváció mentén vállalkoztak e program elindítására, ehhez milyen személyi és tárgyi feltételekkel rendelkeznek, milyen igényeket támasztanak, milyen segítséget várnak napi munkájukhoz és mennyire valósul meg a cigány/roma nemzetiségi oktatás esetében hazánkban a minőségi oktatáshoz való hozzáférés.

További kutatói kérdéseink voltak:

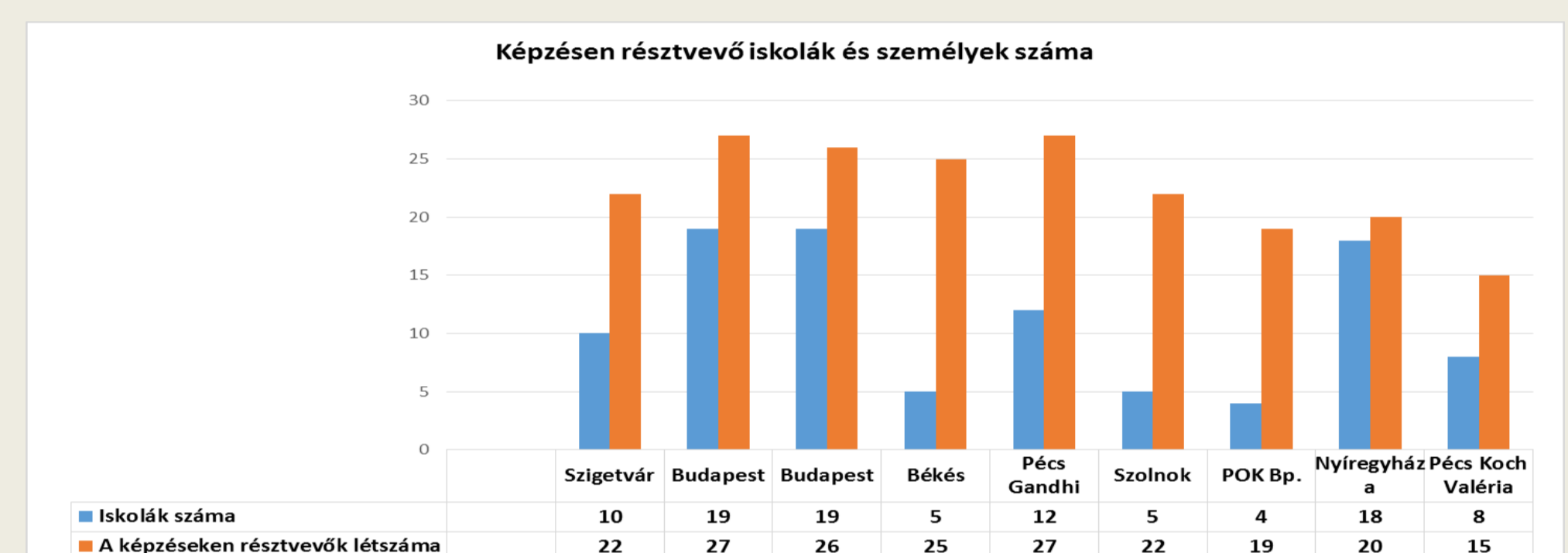
*Mennyire tesznek eleget a nemzetiségi népismeretét bevezető iskolák a magyar nyelvű cigány/roma nemzetiségi nevelés-oktatás hatályos **jogszabályi előírásainak?***

*A nemzetiségi Irányelvekben meghatározott fejlesztési feladatok figyelembevételével készültek-e az iskola stratégiai dokumentumai: **pedagógiai program, helyi tanterv?***

*Milyen **képesítési előírást** határoz meg a jogszabály a roma népismeretét oktatók esetében?*

*Milyen **eszközrendszer** segíti a cigány/roma népismereti kerettanterv követelményének teljesítését?*

1.ábra. A népismereti képzésen résztvevők (2018)

A kutatás módszerei

A kutatás kiindulópontját a 2015-ben a köznevelési intézmények körében gyűjtött statisztikai adatok jelentették (KIRSTAT). Ez az adatbázis tartalmazza a cigány/roma nemzetiségi oktatást folytató intézményeket. A kutatás során online kérdőívvel kerestük fel az adatbázisban szereplő intézmények vezetőit. Az online kérdőív kiegészítő módszereként a nemzetiségi oktatást folytató intézmények közül néhányban interjú készítettünk, melynek célja a kérdőív és az interjúban adott válaszok összevetésénél, további információ gyűjtése volt az intézményben zajló nemzetiségi nevelésről, oktatásról.

Ezt kiegészítette az a tapasztalat, amelyet „A roma népismeret oktatása - kerettantervtől a tanóra gyakorlati megvalósulásáig” című képzés során szereztünk. Az Oktatási Hivatal felkérésére 2018-ig 10 képzési helyszínen több mint 100 iskola, több mint 200 népismereti oktatást tartó pedagógusának tartottunk képzéseket a népismeret tanításnak segítése céljából.

A kutatás eredményei

A köznevelésben folyó cigány/roma nemzetiségi nevelés helyzete, minősége, színvonala és hatékonysága (egy-két kivételtől eltekintve) egyértelműen nem megfelelő.

- A tanításhoz szükséges személyi feltételek rosszak
- A felsőoktatásban a legtöbb helyen általános romológiai ismeretek nélkül végeznek pedagógusok
- Az át- és továbbképzési kínálat nem kielégítő
- Az oktatás formájához és tartalmához igazodó tankönyvek, munkafüzetek hiányoznak
- A támogató környezet sok helyen hiányzik e két tantárgy oktatásához (iskola, szülő, önkormányzat részéről egyaránt)
- A normatív támogatás helyett megvalósuló feladatfinanszírozás miatt csökkent ugyan a nemzetiségi oktatást biztosító intézmények száma, de még így is aránytalanul sokhelyütt folytatnak tartalom nélküli cigány/roma nemzetiségi oktatást.

Összegzés

A kutatás során igazolódott az a kiinduló hipotézis, miszerint a cigány/roma nemzetiségi oktatás esetében hazánkban nem valósul meg a minőségi oktatáshoz való hozzáférés: a rendszerszintű hátrányok (a nem megfelelő vagy hiányos nemzetiségi tanárképzés, személyi, tárgyi feltételek egyenlensége) hozzájárulnak ahhoz, hogy kimondható legyen: a cigány, roma nemzetiségi nevelésnek, oktatásnak a feltételei sem a köznevelés, közoktatás, sem a felsőoktatás szintjén nem teremtődtek meg még kielégítő módon, ezért a nemzetiségi nevelés, oktatás céljainak megvalósulása is részleges.

A felzárkózási stratégia is elismeri, hogy „a magyar oktatási rendszer az OECD országok közül egyike az esélyegyenlőséget legkevésbé biztosító rendszereknek, a gyerekek iskolai eredményességét nagymértékben a szülők iskolai végzettsége, foglalkozása határozza meg. Ezt erősítik meg az Országos Kompetenciamérés – Köznevelési Stratégiában is hivatkozott – tapasztalatai is, miszerint a családi háttér jellemzői meghatározó összefüggést mutatnak a tanulók kompetenciáinak szintjével.” (Balázs-Lak-Szabó-Vadász 2012) A felzárkózási stratégia kifejti: „A minőségi oktatáshoz történő hozzáférés problémája a halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat érinti, azon belül is még erőteljesebben a cigány, roma tanulókat. Ennek az egyik oka az, hogy a cigány, roma gyerekek csoportja erősen felülréprezentált a halmozottan hátrányos helyzetűek között. Néhány kutató szerint (Kertesi-Kézdí 2010) a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek nagyjából fele cigány, roma és a cigány, roma tanulók majdnem kétharmada halmozottan hátrányos helyzetű. A cigány, roma nemzetiségi oktatás ezért gyakran ott szerveződik, ahol a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók koncentrálnak. Ez rendszerint együtt jár a pedagógiai-nevelési gondok összesűrűsödésével,

Irodalom

BALÁZSI Ildikó, LAK Ágnes Rozina, SZABÓ Vilmos, VADÁSZ Csaba (2013): Országos kompetenciamérés 2012 – Országos jelentés. Oktatási Hivatal, Budapest

FORRAY R. KATALIN (2006) (szerk.): Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz. Budapest Pécs Bölcsész Konzorcium

DR. FÓRIKA László (2015): A cigány nemzetiségi oktatás helyzete a nemzetiségi oktatás rendszerében az ombudsmani jelentések tükrében. Romológia, 3. évf.9. sz.

FÓRIKA László (2013): A cigány tanulók elkülönítése a köznevelés rendszerében, in. Pajzsuk a törvény, Szerk.: Hajas Barnabás-Szabó Máté, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest 2013., 108. p.

KERTESI Gábor– KÉZDI Gábor (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és a roma fiatalok a középiskolában. Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételének 2006 és 2009. közötti hullámaiból. Közgazdasági Szemle 59. évf. 7-8. sz.

ORSÓS Anna (2015): Cigány/roma nemzetiségi oktatás. Kutatási beszámoló. Wlilocki Henrik Szakkollégium, PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs

VARGA Aranka (2018): A hazai oktatáspolitikai változások. <http://kompetenspedagogus.hu/sites/default/files/varga-aranka-a-hazai-oktatapolitikai-valtozasok.pdf>

Internetes oldalak

2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100179.tv> [A letöltés ideje 2020. április 30.]

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> [A letöltés ideje 2020. április 30.]